

Stanisław Wronka, Jak drzewo zasadzone nad płynącą wodą (Ps 1,3). Antropologiczny wymiar metafory drzewa w Biblii, Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe 2013, ss. 293.

Książka ks. Stanisława Wronki pt. *Jak drzewo zasadzone nad płynącą wodą (Ps 1, 3). Antropologiczny wymiar metafory drzewa w Biblii* stanowi rozprawę habilitacyjną będącą zwieńczeniem jego poszukiwań badawczych na polu metaforycznego języka Biblii. Autor skoncentrował się na metaforyce roślinnej, ograniczając się tylko do drzew i krzewów, tak jak je rozumie dzisiejsza botanika. Podtytuł pracy zacieśnia przedmiot badań do tekstów, w których metafora drzewa wprost odnoszona jest do człowieka. Z tej racji, że nie zostały uwzględnione wszystkie teksty zawierające taką metaforę, „gdyż jest ich zbyt wiele” (s. 8), należało podać jaśniejsze kryterium ograniczające ich wybór. We wstępie brak jest szerszego omówienia stanu badań nad biblijną metaforyką roślinną ze szczególnym uwzględnieniem tych drzew i krzewów, o których będzie mowa w pracy.

W kontekście omawiania metafory jako formy literackiej (s. 8-10), która będzie przedmiotem badań, następuje określenie metody, jaka będzie używana w pracy. Jest to synchroniczna metoda analizy lingwistycznej obejmująca analizę syntaktyczną, semantyczną i pragmatyczną tekstów zawierających metaforę drzewa (s. 12). Sądzę, że takie określenie metody jest za szerokie, na wyrost. Przy koncentracji badań na samych metaforach drzewa lepsze byłoby proste określenie metody jako analizy metaforycznej, która ustala znaczenie elementu metaforyzującego i metaforyzowanego oraz bada motywację stojącą za przeniesieniem referencji danej postaci drzewa na określoną rzeczywistość antropologiczną. Ponieważ badanie ogranicza się do ustalenia orędzia antropologicznego danej metafory wewnątrz jednostki retorycznej, do której przynależy, w jakiejś mierze konieczne byłoby odwołanie się do analizy retorycznej. Natomiast z uwagi na to, że niektóre metafory drzewa mają charakter utworu narracyjnego (przypowieść, alegoria, bajka) w pracy należałoby również uwzględnić procedury badawcze właściwe analizie narracyjnej.

Autor pracy słusznie wybrał synchroniczne spojrzenie na analizowane teksty, jednak w jakiejś mierze należało go połączyć z podejściem diachronicznym. To samo dotyczy uwzględnienia antropologicznej i kulturowej kontekstualizacji metafory drzewa, co wymagałoby sięgnięcia po metody właściwe naukom historycznym (historia religii, socjologia, antropologia kultury). Choć formalnie ks. Wronka nie mówi o tym wyraźnie, jednak podejście diachroniczne po części ujawnia się w przypisach, do

których zostało przeniesionych wiele uwag z krytyki historyczno-literackiej. Łączenie metod w badaniach naukowych jest całkowicie słuszne i bardzo pożyteczne, ponieważ zapewnia kontrolę i większą poprawność wyników przeprowadzonych badań.

Postawiony w tytule i wstępie problem badawczy został przestudiowany w dwóch częściach pracy. Pierwsza dotyczy metafor drzewa odnoszących się do pojedynczego człowieka i składa się z trzech rozdziałów. Pierwsze dwa rozdziały poświęcone są najpierw życiu ludzkiemu od strony egzystencjalnego piękna a zarazem kruchości i przemijania, a następnie aspektowi moralnemu i religijnemu życia człowieka sprawiedliwego i występnego. Natomiast treścią rozdziału trzeciego są metafory odnoszące się do szczególnych postaci, jakimi w Biblii są król i Jezus. Część druga pracy poświęcona jest metaforom drzewa, które mają na uwadze narody. Rozdział czwarty ukazuje Izraela w trzech aspektach: jego wybrania i niewierności, kary oraz odrodzenia. Natomiast rozdział piąty przedstawia miejsce narodów pogańskich w planach Bożych zarówno od strony Bożej kary jak też w perspektywie czekającego ich zbawienia.

W każdym paragrafie poszczególnych rozdziałów zastosowana została ta sama procedura badawcza zawsze w odniesieniu do jednej, konkretnej metafory drzewa. Autor umieszcza każdą metaforę w ramach jej kontekstu, następnie odczytuje w niej obraz drzewa i rzeczywistość człowieka, by na końcu ustalić co z elementów drzewa można przenieść na człowieka jako antropologiczne orędzie biblijne. Wprawdzie analizowane teksty łączą się tematycznie, ale z racji różnych kontekstów ich występowania w kanonie i omawiania ich bez uwzględniania kolejności historycznej ich redakcji, lektura rozprawy nie jest rzeczą łatwą. Zastrzeżenie budzi fakt rozłącznej interpretacji metafor, które razem tworzą większe konstrukcje metaforyczne (np. Jr 17, 7-8 i Jr 17, 5-6; Ps 52/51, 10 i Ps 52/51, 7; Jk 3, 5b-6 i Jk 3, 12a). Jeśli wymiary antropologiczne metafor zachodzą na siebie, czy nie lepiej byłoby łączyć teksty w ramach struktury danej księgi, z uwzględnieniem specyfiki jej narracji? Jeszcze w nawiązaniu do doboru analizowanych tekstów nasuwa się pytanie, dlaczego nie została wyodrębniona postać Sługi Pańskiego dwukrotnie przyrównywanego do drzewa w Iz 53, 2a (zob. s. 184). To samo pytanie dotyczy metafor korzenia/odrośli w Iz 11, 1.10 odnoszących się do Mesjasza (zob. s. 195). Metafora krzewu winnego w Ez 19, 10-14 została tylko wspomniana w przypisie (nr 499). Rozprawa zyskałaby na wartości, gdyby miała końcowy, syntetyczny rozdział przedstawiający pełny, całościowy obraz antropologii biblijnej, złożonej z poszczególnych elementów metaforyki roślinnej, jaka była przedmiotem rozważań w każdym z rozdziałów. Wprawdzie zakończenie podsumowuje wyniki badań, ale ogranicza się tylko do trzech stron. Konsultację pracy ułatwiają załączone indeksy oraz streszczenie i spis treści w języku angielskim.

Pod względem formalnym rozprawa ks. Wronki jest napisana poprawnie i nie budzi zastrzeżeń, także pod względem wydawniczym i estetycznym. Bardzo pozytywnie uwidacznia się warsztat naukowy jej autora. Z uznaniem należy podkreślić jego umiejętności co do języków biblijnych, którymi posługuje się równoległe w oryginale i w transkrypcji według opracowanego przez siebie systemu. Korzystając z krytyki tekstu, autor ogranicza się często do ogólnych stwierdzeń, bez przytaczania szerszego aparatu krytycznego. Wydaje się, że czyni to celowo, by nie obciążać pracy mnóstwem dodatkowych szczegółów. To samo odnosi się do złożonej problematyki wielu tekstów. ks. Wronka z wielu różnych zdań i stanowisk potrafi wybrać to najlepsze, natomiast odsyła do nich czytelnika, wykorzystując w tym celu rozbudowane przypisy. W ten sposób autor nie manipuluje swym czytelnikiem, starając się go przekonać do jakiejś tezy, a jedynie podaje mu fakty i pozwala mieć własne zdanie, choć sam nie ucieka od zajęcia własnego stanowiska. Ks. Wronka konsekwentnie i spokojnie analizuje źródła, zmierzając do końcowego wniosku. Cechuje go umiejętność jasnego wyrażania myśli; zapowiada co będzie przedmiotem analiz, a w zakończeniu poszczególnych jednostek krótko podsumowuje wyniki.

Język rozprawy jest jasny i klarowny, a styl i interpunkcja w pełni poprawne. Zauważyłem jedynie drobne błędy i usterki. Dotyczą one: zapisu słów hebrajskich (np. s. 207, 210), pisania litery „a” zamiast „ą”; na s. 252 jest „ego” zamiast „dlatego”; błędny jest podział tekstu Ez 17, 11-21 na s. 150; zamiast Ez 1, 1-18 powinno być Ez 31,1-18 (s. 159); przy pieśni o winnicy w Ps 80/79 brakuje wersetów (w. 9-17) na s. 222.

W zapisie bibliografii należało wyraźnie oddzielić „teksty źródłowe” i „teksty kościelne”, w „opracowaniach” wyróżnić te o charakterze szczegółowym i ogólnym, natomiast „pomocę” umieścić na ostatnim miejscu. W zapisie bibliograficznym Autor stosuje konsekwentnie system przecinkowy, typowy dla prac z biblistyki. Przy tak dużej ilości omawianych tekstów (około 60) wykorzystana literatura nie jest imponująca. Z uwagi na dużą ilość przypisów, numeracja ciągła w obrębie całej rozprawy jest trudna do zaakceptowania.

Konkludując, należy podkreślić, iż książka ks. Stanisława Wronki zasługuje na uznanie i wysoką ocenę. Stanowi ona ważny wkład w rozwój badań nad metaforycznym językiem Pisma Świętego, w aspekcie antropologicznego przesłania biblijnej metafory drzewa.